

NODOMU PROTOKOLS

Rīgā, 2008. gada 18. decembrī

Starptautiskā Valūtas fonda direktoram
Dominikam Štrausam-Kānam

Godātais Štrausa-Kāna kungs!

1. **Pēdējo nedēļu laikā pastiprinājusies spriedze Latvijas finanšu tirgū, jo notikumi globālajos tirgos pastiprinājuši esošos izaicinājumus valsts ekonomikai.** Valdība un Latvijas Banka (LB) attiecīgi reaģēja, izstrādājot plašu stratēģiju, lai tuvākajā laikā mazinātu finansēšanas spiedienu un ilgtermiņā izveidotu ilgtspējīgu ekonomikas pamatu. Gan atbalsts, ko ES sniedz saskaņā ar maksājumu bilances finansēšanas instrumentu, gan divpusējās un daudzpusējās apņemšanās norāda uz starptautiskās sabiedrības atbalstu mūsu reformu stratēģijai. Šajā kontekstā mēs lūdzam SVF atbalstu mūsu programmai, izmantojot Atbalsta vienošanos (*Stand-By Arrangement, SBA*) SDR 1.521626 miljardu (1,200.02% no kvotas jeb € 1.7 miljardi) apjomā laika periodā no 2008. gada decembra līdz 2011. gada martam.

2. **Ar SVF darbiniekiem esam apsprieduši mūsu ekonomikas programmu, kura izklāstīta šajā dokumentā.** Mūsu galvenie mērķi ir šādi: 1) aizkavēt tūlītējus likviditātes spiedienus, 2) atjaunot ilgtermiņa stabilitāti, stiprinot banku sektoru, labojot fiskālo nelīdzsvarotību un pieņemot iekšzemes politiku konkurētspējas uzlabošanai, bet saglabājot fiksētu valūtas kursu (ar šauru koridoru), un 3) nostiprināt ekonomikas ilgtermiņa strukturālos darbības rezultātus. Ja šie pasākumi būs veiksmīgi, tie veidos pamatu mūsu ekonomikas politikas mērķa — pēc iespējas ātrāka pievienošanās eiro zonai — sasniegšanai. Mēs patiešām ticam, ka šos mērķus var vislabāk sasniegt, saglabājot pašreizējo valūtas kursa piesaisti, un atzīstam, ka tādēļ nepieciešama ārkārtīgi stipra iekšzemes politika, ko atbalsta plaša politiska un sociāla vienprātība.

3. **Esam jau veikuši vairākus pasākumus, kuri apliecina mūsu apņemšanos īstenot šo programmu.** Esam pārņēmuši kontroli pār Parex, kas ir otra lielākā banka, un nomainījuši tās vadību. 11. decembrī Saeima (parlaments) apstiprināja 2009. gada budžeta grozījumus, nosakot valdības fiskālo deficītu (izņemot iespējamās finanšu sistēmas atbalsta pasākumus) mazāku par 5% no IKP.

4. **Programmas pārraudzībai tiks izmantoti kvantitatīvi darbības rezultātu kritēriji un indikatīvi mērķi, strukturālu darbības rezultātu kritēriji un strukturāli standarti, kā arī ceturkšņa pārskati (1. tabula).** Pievienotajā Tehniskajā saprašanās memorandā noteikti specifiski ceturkšņa mērķi, kuri jāievēro saskaņā ar *SBA* attiecībā uz Latvijas Bankas tīrajām ārvalstu valūtas rezervēm, Latvijas Bankas tīrajiem iekšzemes aktīviem, valdības fiskālo bilanci pēc naudas plūsmas principa un valdības atalgojuma fondu, kā arī prasība par to, ka valdības ārējā parāda nesamaksātā daļa netiek uzkrāta (darbības nepārtrauktības kritērijs). Pirmais

pārskats notiks 2009. gada 15. februārī vai pēc šī datuma, otrs — 2009. gada 15. maijā vai pēc šī datuma.

I. Jaunākie ekonomikas darbības rezultāti un makroekonomikas pamatnostādnes 2008.–2009. gadam

5. **Stiprā izaugsme vairāku gadu garumā izraisīja strauju dzīves līmeņa uzlabošanos, taņī pat laikā pieaugot ievainojamībai.** Izaugsmi, kas laikā starp 2000. un 2007. gadu bija vidēji 9% un lielākā visā ES, virzīja privātais patēriņš un ieguldījumi nekustamajā īpašumā un citos netirgojamo preču sektoros. Straujais valsts izdevumu pieaugums palielināja pieprasījumu un veicināja pārkaršanu šajā laika posmā, savukārt algu palielinājums bija straujāks nekā produktivitātes pieaugums, kā rezultātā tika veicināta patēriņa cenu inflācija un pasliktinājās konkurētspēja. Spēcīgais importa pieprasījums arī izraisīja kārtējo maksājumu konta deficīta palielināšanos, tam pārsniedzot 20% no IKP gan 2006. gadā, gan 2007. gadā, kā rezultātā bruto ārējais parāds sasniedza 135% no IKP. Tajā pat laikā augstais īstermiņa ārējais parāds Latvijai radījis piepešas kapitāla ieplūdes apskāšanas risku, bet privātā sektora parāds (gan iekšējais, gan ārējais) pietuvojies līmenim, kas var apdraudēt ilgtermiņa izaugsmi.

6. **2007. gada sākumā ieviestais inflācijas apkarošanas plāns bija pirmais solis ceļā uz valstij draudošo risku novēršanu.** Tika paplašināts ar nodokli apliekamo darbību spektrs nekustamā īpašuma jomā un jaunais regulējums bankām lika piesardzīgāk pieņemt kredītēšanas lēmumus. 2007. gadā pirmo reizi pēdējo gadu laikā budžets bija ar pārpalikumu. Neskatoties uz kārtējo maksājumu konta samazināšanos vēlāk, konkurētspēja turpināja pasliktināties un ārējo saistību apjoms — palielināties.

7. **Nesenais satricinājums globālajos finanšu tirgos šos riskus vēl pastiprināja, nosakot nepieciešamību turpmāk ievērojami pastiprināt politiku.** Pieejamais ārējais finansējums ir ļoti strauji samazinājies globālo notikumu un Latvijas valsts kredītreitinga samazinājuma ietekmē. Parex bankā kopš septembra vērojama liela noguldījumu aizplūšana, kā rezultātā mēs bijām spiesti daļēji nacionalizēt šo iestādi pagājušajā mēnesī un nodrošināt likviditātes atbalstu. Citām vietējām bankām un uzņēmumiem radušās grūtības pārstrukturēt savas starptautiskās saistības. Kaut gan LB samazināja rezervju prasības un veica attiecīgas intervences, tādējādi palīdzot apmierināt pieprasījumu pēc ārvalstu valūtām, mūsaprāt, īstermiņā joprojām pastāv ievērojamas finansējuma vajadzības.

8. **Nemot vērā šīs nenoteiktības, mūsu makroekonomikas pamatnostādnes 2009.–2011. gadam ir balstītas uz piesardzīgiem pieņēmumiem.** Jau ir vērojama nopietna produkcijas izlaides samazināšanās un mēs prognozējam, ka tādu faktoru kā globālās ekonomikas palēnināšanās, finanšu tirgus sašaurināšanās (*deleveraging*) un likviditātes problēmas kaimiņvalstīs ietekmē produkcijas izlaide 2009. gadā samazināsies par 5%. Reaģējot uz reālo algu samazinājumu, stingrākiem aizņemšanās nosacījumiem un bezdarba palielināšanos, patērētāju izdevumi varētu strauji samazināties, savukārt ieguldījumu darbība varētu sašaurināties. 2010. gadā mēs

prognozējam turpmāku, kaut mērenāku, saražotās produkcijas samazināšanos. Pieprasījumam atslābstot, ļoti strauji samazināsies pamatinflācija. Kaut gan PVN likmes tiks palielinātas, kā norādīts turpmāk, mēs prognozējam, ka vispārējā inflācija samazināsies līdz 2% 2010. gada beigās, tādējādi veicinot konkurētspējas uzlabošanos.

9. **Bruto ārējā finansējuma vajadzības būs ievērojamas turpmākos divus gadus, un tās tiks daļēji apmierinātas, izmantojot daudzpusējo un divpusējo kreditoru sniegto ārējo palīdzību.** Kaut gan, samazinoties importam, kārtējo maksājumu konta deficīts samazināsies līdz 5% 2010. gadā, būs vērojama pieejamā kapitāla ieplūžu strauja samazināšanās. Latvijas bankām un uzņēmumiem būs grūtības pārstrukturēt savus aizņēmumus. To daļēji kompensēs relatīvi augstākas pārstrukturēšanas likmes ārvalstu banku aizdevumiem to meitasuzņēmumiem Latvijā un ievērojamās ES struktūrfondu un Kohēzijas fondu līdzekļu ieplūdes turpmāk. Tomēr mēs sagaidām, ka nepieciešamais ārējais finansējums līdz 2011. gadam būs € 7,5 miljardi, ko nodrošinās SVF, ES, Pasaules Banka un divpusējie ieguldījumi.

10. **Pakāpeniska ekonomikas atveseļošanās būs vērojama vidējā termiņā.** Globālā inertuma spiedienam mazinoties un Latvijas bankām rekapitalizējoties, atjaunosies privātais ārējais finansējums un iekšzemes kreditēšana. Palielinoties ES dotāciju ieplūdēm, palielināsies ieguldījumi. Straujā algu un cenu inflācijas krituma ietekmē pakāpeniski uzlabosies konkurētspēja, kas līdz ar globālās ekonomikas atveseļošanos palielinās tīro eksportu. Nelielie reālie ienākumi un turpmāki fiskālie ierobežojumi iegrožos patēriņu, bet mērens produkcijas izlaides pieaugums atsāksies 2011. gadā.

II. Politika laikā no 2009. gada līdz 2011. gadam

11. **Mūsu mērķi ir tālejoši un mēs atzīstam, ka to panākšanai nepieciešams ļoti stingru politikas pasākumu kopums.** Tā kā monetārās politikas mērķim jāatbalsta valūtas kurss, korekcijas radīs slogu galvenokārt fiskālajai politikai un ienākumu politikai. Mēs esam pārliecināti, ka turpmāk ieskicētā vidējā termiņa fiskālā konsolidācija uzlabos konkurētspēju un atjaunos stabilitāti. To atbalstīs papildu stratēģija tādās jomās kā strukturālās reformas un parāda pārstrukturēšana. Tomēr tuvākajā laikā ievērojama uzmanība tiks veltīta pasākumiem, kuri vērsti uzticības atjaunošanai banku sektoram, tostarp Parex bankas stabilizēšanai.

A. Finanšu sektora politika

12. **Daļēji nacionalizējot Parex un pārņemot kontroli pār to, tika veikti pirmie soļi, lai efektīvi atjaunotu bankas darbību.** Mēs jau esam izveidojuši jaunu, uzticamu un kompetentu bankas vadību, apturējuši iepriekšējo īpašnieku pilnvaras un nodrošināsim, ka atlikušie mazākuma daļas akcionāri negūst labumu no bankas darbības atjaunošanas. Mēs arī ieviesīsim jaunus tiesību aktus kā juridisku instrumentu, kas ļaus nodrošināt pietiekamu valdības kontroli pār banku finanšu stabilitātes veicināšanai. Esošā situācija prasa ciešu uzraudzību. Jaunā vadība īsā laikā izstrādās darbības atjaunošanas plānu, ņemot vērā nepieciešamību pēc iespējas

samazināt valsts un noguldītāju zaudējumus un apsverot visus variantus, un to iesniegs FKTK (prioritāra darbība). Tas nepieciešams, lai pēc iespējas samazinātu kaitīgo ietekmi un maksājumu sistēmu sabrukšanas iespēju, un nepieļautu turpmāku noguldījumu aizplūšanu un ārvalstu valūtas rezervju samazināšanos. Mēs veiksīm plašu padziļinātas izpēti (*due diligence*) novērtējumu, lai nodrošinātu bankas rekapitalizāciju tādā līmenī, kāds nepieciešams uzticēšanās atjaunošanai. Atvēršanas procesā tiks ietverta skaidra stratēģija izejai no situācijas, lai pēc iespējas lielāku bankas darbības daļu atkal veiktu privātais sektors. Jaunā vadība centīsies panākt ārējo partneru nelokāmu apņemšanos tuvākajā laikā atjaunot Parex sindicēto finansēšanu.

13. Lai atjaunotu uzticēšanos citiem banku sistēmas dalībniekiem, mēs izstrādāsim plašu banku atvēršanas stratēģiju, kurā tiks ietverti šādi elementi:

- Lai nepieļautu negaidīto Parex notikumu atkārtošanos, mēs veiksīm mērķtiecīgu banku sistēmas pārbaudi (strukturāls standarts 2009. gada marta beigās), lai novērtētu, vai visas bankas ir maksāspējīgas un to likviditāte pietiekoša. Šo darbu veiks starptautiskas audita kompānijas (bet par to maksās banka, kurai tiks veikts novērtējums), un rezultātus saņems FKTK.
- Pamatojoties uz šo analīzi, mēs prasīsim, lai dzīvotspējīgās bankas, kurām jāpalielina kapitāls, panāk privātu pārstrukturēšanu, izmantojot ārējos ieguldītājus vai apvienošanos, vai kapitāla atbalstu no mātesbankām. Mēs arī veiksīm jebkādas nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu uz nosacījumiem balstītu finanšu atbalstu šādām dzīvotspējīgām bankām saskaņā ar ES valsts atbalsta noteikumiem. Valsts atbalsta nosacījumi un atbilstības kritēriji jānosaka tiesību aktos, pamatojoties uz labāko starptautisko pieredzi. Mēs arī veiksīm visus nepieciešamos pasākumus, lai tiktu stabilizēti noguldījumi banku sistēmā. Mēs publicēsim šo detalizēto programmu, un rekapitalizācijas plāns stāsies spēkā 2009. gada aprīļa beigās.
- Ārvalstu mātesbankas ir apņēmušās saglabāt kredītlīnijas savām meitasbankām Latvijā. FKTK pastiprinās pastāvošo ikdienas likviditātes pārraudzību, cieši sekojot ārvalstu banku riska darījumiem Latvijā. Šajā kontekstā mēs stiprināsim pastāvošos kontaktus ar ārvalstu banku mītnes valsts uzraudzības dienestiem un apmainīsimies ar informāciju par to uzraudzībā esošajām bankām.
- Mēs esam gatavi pilnībā izmantot savas esošās uzraudzības pilnvaras saskaņā ar Bāzeles II otro pīlāru, lai pieprasītu papildu kapitālu un likviditātes pozīcijas stiprināšanu, ja to prasa bankas riska struktūra.
- Mēs izsakām apņemšanos nodrošināt vienādu un taisnīgu attieksmi pret Latvijas banku sistēmas noguldītājiem un kreditoriem. Saskaņā ar mūsu noguldījumu apdrošināšanas sistēmu mēs apņemamies ievērot gan rezidentu, gan nerezidentu noguldītāju tiesības. Situācijai stabilizējoties, mēs noņemsim

daļējus ierobežojumus līdzekļu izmaksai attiecībā uz lieliem nekomerciāliem privātiem noguldījumiem Parex bankā. Jaunā bankas vadība, ko esam apstiprinājuši, aktīvi sadarbojas ar noguldītājiem, lai veiktu norēķinus par neizmaksātajām summām, kas radušās no augstākminētajiem ierobežojumiem, un mēs labticīgi centīsimies veicināt šādu noguldītāju prasību apmierināšanu. Tikmēr mēs lūdzam pagaidu Fonda apstiprinājumu kapitāla ierobežojumiem saskaņā ar Fonda politiku, jo šo ierobežojumu pamatojums ir ar maksājumu bilanci saistīts cēlonis, ierobežojumam ir pagaidu raksturs un tas ir nediskriminējošs.

14. **Mēs arī stiprināsim spēju pārvaldīt krīzi.**

- FKTK pastiprinās savu spēju pārraudzīt finanšu sistēmu, pārbaudot (atsevišķi katrā bankā) aktīvu un saistību termiņstruktūru, tostarp noguldījumu, likvīdo aktīvu, grupu riska darījumu, starpbanku darījumu, ārvalstu kredītlīniju, parāda pārstrukturēšanas, aktīvu kvalitātes un bankas kapitāla līmeni. LB un FKTK savstarpēji apmainīsies ar informāciju par likviditātes atbalstu bankām. Ja kādas bankas finanšu apstākļi pasliktināsies, FKTK būs gatava uzsākt pārbaudi bankā. LB un FKTK cieši sadarbosies finanšu stresa situācijā un apmainīsies ar nepieciešamo informāciju, tostarp par augstākminētajiem jautājumiem.
- Ārvalstu sabiedrības atbalsts dos mums iespēju nodrošināt likviditātes palīdzību ārkārtas situācijā (*emergency liquidity assistance, ELA*) maksātspējīgām bankām. To palīdzēs panākt darbības vadlīniju pieņemšana līdz 2008. gada decembra beigām, lai skaidrotu procedūras starpaģentūru koordinācijai, pārrobežu nolīgumiem un nodrošinājuma traktēšanai (strukturāls standarts).
- Līdz pirmā pārskata laikam mēs pārskatīsim likviditātes palīdzības ārkārtas situācijā noteikumus un, ja nepieciešams, veiksīm to grozījumus ar mērķi nodrošināt, ka tie: (i) atbilst starptautiskajai praksei un (ii) sniedz pietiekamu nodrošinājumu, ieskaitot, piemēram, atbilstīgus impulsus uzraudzības ieviešanai un iekšējās kontroles procedūrām (strukturālais standarts 2009. gada janvāra beigās). Fonda darbinieki atbalstīs mūs šā uzdevuma izpildē un pirmo praktisko atziņu par likviditātes nodrošināšanas nosacījumiem izskatīšanā.
- Lai veicinātu starpaģentūru saziņu, tiks organizētas Latvijas Pastāvīgās darba grupas iespējamo banku krīžu vadības jautājumos regulāras tikšanās, lai izveidotu un uzturētu kopēju izpratni par atbildības sadalījumu finanšu stabilitātes jomā starp valdību, LB un FKTK. Mēs apņemasies nodrošināt regulāru informācijas apmaiņu un diskusijas par finanšu stabilitātes jautājumiem.
- FKTK tiks nodrošināti atbilstīgi papildu resursi tās uzdevumu veikšanai.

15. Līdz 2009. gada jūnija beigām tiks grozīti banku darbību regulējošie tiesību akti, lai FKTK, LB un Finanšu ministrija varētu savlaicīgi un efektīvi veikt pasākumus finanšu stabilitātes atjaunošanai sistēmiskas krīzes gadījumā un lai veicinātu speciālu banku maksātspējas režīmu (strukturāls standarts).

- Likuma grozījumos tiks ietvertas pilnvaras atļaut uzsākt likviditātes palīdzību ārkārtas situācijā pret plaša spektra atbilstīgu nodrošinājumu, īstenot maksātspējīgas bankas pilnīgu pārņemšanu (vēlams – izmantojot pagaidu bankas šādu banku noguldījumu un saistību administrēšanai jeb *bridge banks*) un garantēt starpbanku saistības.
- Tiks pastiprināts speciālais banku maksātspējas režīms, lai nodrošinātu savlaicīgu iekļaušanos (pirms kapitāla līmenis ir zemāks par regulējumā noteikto minimālo līmeni). Saskaņā ar likumu FKTK būs pilnvarota bez tiesas lēmuma un agrīnākā bankas problēmu posmā iecelt pagaidu administratoru, kas aizstās bankas valdi. Likumā tiks noteikti instrumenti efektīvākai bankas atveseļošanai, tostarp: pirkuma un pieņēmuma (*assumption*) darījumi, bankas pilnīga vai daļēja pārdošana, *bridge banks* un esošo akcionāru pašu kapitāla vērtības samazināšana, lai kompensētu atveseļošanas procesā radītos zaudējumus.
- Mēs ieviesīsim mehānismus, lai nodrošinātu, ka līdzekļu izmaksa saskaņā ar noguldījumu garantiju fondu (NGF) notiek ātri un automātiski (izmantojot aģentbanku). Mēs arī piešķirsim NGF pagaidu pilnvaras palielināt apdrošināšanas prēmijas pēc izmaksas no NGF.

B. Parāda pārstrukturēšana

16. Mēs atzīstam, ka, lai palīdzētu nodrošināt privātā sektora iekšzemes un ārējā parāda sloga noturīgumu, nepieciešama plaša stratēģija. Lielu ārējā parāda daļu veido banku aizdevuma līgumi ar tādiem vietējiem uzņēmumiem un mājsaimniecībām, kuru parāda atmaksas spēju varētu negatīvi ietekmēt tuvojošais palēninājums. Kaut gan pēc iespējas tiks veicināta brīvprātīga parāda pārstrukturēšana, tomēr arī maksātspējas likumā noteiktie instrumenti var būt nozīmīgi, lai efektīvi sadalītu slogu starp bankām un privātā sektora parādniekiem. Sadarbībā ar SVF līdz 2009. gada aprīļa beigām mēs izstrādāsim plašu parāda pārstrukturēšanas stratēģiju (strukturāls standarts).

17. **Banku sektoram ir galvenā loma mūsu stratēģijā.** Kapitāla injekcijas, tostarp no ārvalstu mātesbankām, būs primārais pasākums Latvijas banku sistēmas maksātspējas noturēšanai. Mēs sakārtosim nodokļu režīmu tā, lai tas būtu atvieglots banku kreditoriem, kas nodrošina ilgtermiņa atbalstu dzīvotspējīgai bankai, piemēram, izmantojot parāda pret pašu kapitālu mijmaiņas darījumu. Mēs lūgsim ārvalstu palīdzību, lai līdz 2009. gada marta beigām novērtētu, kādi ir ieguvumi, izveidojot neatkarīgu aktīvu pārvaldītājinstitūciju, kuras uzdevums būtu pārņemt banku sliktos aktīvus un pārstrukturēt sliktos kredītus, lai pēc iespējas palielinātu līdzekļu atgūšanu laika gaitā tā, lai parādniekiem – uzņēmumiem un mājsaimniecībām

– sniegtu sākotnēju parāda maksājumu atvieglošanu (atzīstot sarežģījumus, kas saistīti ar aktīvu finansējumu, atlasīti un cenas noteikšanu).

18. **Mēs plānojam izdarīt grozījumus maksātspējas likumā līdz 2009. gada jūnija beigām, lai atvieglotu sakārtotu un efektīvu parāda pārstrukturēšanu (strukturāls standarts).** Uzņēmumu maksātspējas režīms tiks uzlabots, lai atvieglotu situācijas risinājumu starp dzīvotspējīgu uzņēmumu un tā kreditoriem. Tas nozīmēs atbilstīgu prioritāru statusu kreditoriem attiecībā uz jauno finansējumu, skaidrojumu par dažādu kategoriju kreditoru balsstiesībām un paātrinātu atvēršanas plāna apstiprināšanu tiesā. Mēs arī izvērtēsim, cik efektīvas ir privātpersonu bankrota pamatnostādnes parādnieku – mājsaimniecību – atvēršanai, tostarp administratīvo izmaksu pazemināšana un kreditoru iesaistīšana procesā. Bez tam, mēs arī turpmāk veicināsim aizdevumu modifikācijas, lai nepieļautu nevajadzīgu likvidāciju, un risināsim trūkumus, kas vērojami likvidācijas procesā un kavē parāda atmaksu.

C. Monetārā politika un valūtas kursa politika

19. **Lata fiksētais valūtas kurss (ar šauru koridoru) būs monetārās politikas pamats arī turpmāk līdz eiro ieviešanai.** Mēs uzskatām, ka valūtas kursa piesaiste pēdējo 15 gadu laikā mums bijusi veiksmīga, un ka arī turpmāk tā veicinās stabilitāti mūsu ekonomikā, kuras atvērtība turpina pieaugt tāpat kā eiro loma tajā. Piesaiste nodrošina arī tiltu dalībai eiro zonā, kas samazinās banku un privātā sektora riskus un sekmēs ilgtermiņa izaugsmi. Latvija jau ir izpildījusi dažus Māstrihtas kritērijus. Tomēr būs vajadzīgas mērķtiecīgākas pūles un skaidra stratēģija, lai sasniegtu tālejošo mērķi par Māstrihtas kritēriju izpildi pēc iespējas ātri, ja iespējams – līdz 2012. gadam.

20. **Lai saglabātu uzticēšanos lata piesaistei, nepieciešama konservatīva pieeja monetārajai politikai.** Mēs saglabāsim esošos kvantitatīvos ierobežojumus attiecībā uz ārvalstu valūtas mijmaiņas darījumiem un galvenajām refinansēšanas operācijām un nodrošināsim, ka naudas bāzi pietiekami sedz Latvijas Bankas tīrās ārvalstu valūtas rezerves. Turpmākas izmaiņas obligāto rezervju prasībās tiks veiktas tikai pēc konsultācijām ar SVF darbiniekiem.

D. Fiskālā politika

21. **Tūlītēja un ilgtspējīga fiskālā konsolidācija dos skaidru signālu par mūsu apņemšanos atjaunot stabilitāti un sagatavoties eiro ieviešanai.** Mūsu stratēģijas pamatā ir vidēja termiņa fiskālās pamatnostādnes, kas samazinās deficītu līdz Māstrihtas līmenim — 3% no IKP — 2011. gadā. Tam būs nepieciešama strukturāla korekcija par 6 procentpunktiem no IKP laikā no 2008. gada līdz 2011. gadam, ko panāks, īstenojot plašas strukturālas reformas vienlaikus visos valdības līmeņos. Tomēr sociālās nodrošināšanas tīkli tiks saglabāti, lai aizsargātu nabadzīgos iedzīvotājus no negatīviem ekonomikas apstākļiem, savukārt ieguldījumu izdevumi tiks saglabāti augstā līmenī, lai neapdraudētu ilgtermiņa izaugsmes izredzes; tiks garantēti līdzekļi ES finansētiem projektiem. Tādējādi mūsu jaunā pieeja rāda

noturīgu fiskālo konsolidāciju ar skaidri noteiktiem ilgtermiņa mērķiem, kas nodrošinās spēcīgu sabiedrības atbalstu, veicinās uzticēšanos valsts iekšienē un ārpus tās robežām un veicinās privātā sektora izaugsmi.

22. Mēs jau esam veikuši vairākus pasākumus šo mērķu atbalstam:

- Pēdējo mēnešu laikā mēs esam kontrolējuši budžeta izpildi, neradot nesamaksātas summas, nosakot būtisko izdevumu prioritātes, nodrošinot nodokļu iekasēšanu un summējot pieejamos naudas līdzekļus. Tādējādi 2008. gadā mēs varēsim ierobežot valdības budžeta deficītu (izņemot banku pārstrukturēšanas izmaksas) aptuveni 3% no IKP apmērā.
- Mēs arī veicam pasākumus, lai nepieļautu budžeta nelīdzsvarotību pieaugumu. 11. decembrī parlaments pieņēma 2009. gada budžeta grozījumus, ņemot vērā ekonomikas prognožu pasliktināšanos pēdējā laikā, un nākošā gada valsts budžeta fiskālais deficīts tiks ierobežots līdz ne vairāk kā 5% no IKP (prioritāra darbība), kas nozīmē korekciju par apmēram 7 procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar novembrī pieņemto budžetu.

23. Prognozēto valdības ieņēmumu samazinājumu, izteiktu procentos no IKP, daļēji kompensēs nodokļu palielinājums. Galvenie pasākumi, kuri ietverti likumā par budžeta grozījumiem un saskaņā ar kuriem palielinājums būs apmēram 2½% no IKP, ir šādi:

- Sākot ar 2009. gadu, tiks palielināta PVN standartlikme par 3 procentpunktiem līdz 21% un samazinātā likme no 5% līdz 10%. Tiks ievērojami saīsināts to posteņu saraksts, kam piemēros samazināto likmi;
- Sākot ar 2009. gadu, tiks palielināts akcīzes nodoklis degvielai, alkoholam, bezalkoholiskajiem dzērieniem un kafijai;
- Sākot ar 2009. gadu, arī daļēji tiks koriģēti nesen pieņemtie ar nodokli neapliekamo pabalstu palielinājumi saskaņā ar likumu par iedzīvotāju ienākuma nodokli (IIN), bet tiks samazināta IIN likme par 2 procentpunktiem līdz 23%;
- Sākot ar 2010. gadu, tiks ieviests 10% nodoklis visiem kapitāla ienākumiem (procentiem, dividendēm, autoratlīdzībai, īres ienākumiem, realizētajai nominālajai kapitāla peļņai no akcijām, realizētajai nominālajai kapitāla peļņai no nekustamā īpašuma). To piemēros visai kapitāla peļņai no darbībām ar nekustamo īpašumu, ja vien nav izpildīti minimālie nosacījumi attiecībā uz nepārtrauktām īpašumtiesībām (pieci gadi) un dzīvesvietu (viens gads);
- Sākot ar 2010. gadu, tiks palielināti nekustamā īpašuma un īpašuma nodokļi, kuri pašreiz ir mazāki par vidējo rādītāju OECD. To panāks, atceļot atbrīvojumus, lai paplašinātu nodokļu bāzi;

- Tiks palielināti ieņēmumi, kas nav nodokļu ieņēmumi. Tiks palielinātas lietotāju maksas. Valsts uzņēmumu izmaksājamo dividendu apmērs palielināsies no 27%–35% pašreiz līdz 50%;
- Mēs lūgšim starptautisko palīdzību nodokļu administrēšanas uzlabošanai, kaut gan savās prognozēs mēs neesam paredzējuši, ka iekasēšanas apjomi ievērojami uzlabosies līdz 2010. gadam.

24. **2009. gadā mēs ierobežosim budžeta izdevumus līdz mazāk nekā 40% no IKP.** Mūsu aplēses rāda, ka tam būs nepieciešami samazinājumi par 4½% no IKP, kas pārsniedz sākotnēji pieņemtajā valsts budžetā un plānotajos pašvaldību budžetos paredzēto summu. To panāks šādi: 1) par apmēram 15% samazinot atalgojumu visiem valsts sektorā strādājošiem no 2009. gada 1. janvāra; 2) iesaldējot pensijas, un 3) racionalizējot subsīdijas (izņemot sociālo atbalstu) un izdevumus par precēm un pakalpojumiem. Sociālais atbalsts netiks samazināts tādā mērā, kas pārsniegtu algu samazinājuma ietekmi (kas samazinās indeksētos pabalstus). Turklāt mēs centīsimies uzlabot mērķu noteikšanu visā sociālā nodrošinājuma tīklā sociālo izdevumu budžeta ietvaros, kas palielināsies par 1 procentpunktu no IKP salīdzinājumā ar 2008. gadu. Tomēr pasākumi banku sektora pārstrukturēšanai, tostarp banku rekapitalizācija, noguldījumu garantiju fonda saistību segšana un dažādu likviditātes instrumentu nodrošināšana var radīt ievērojamas papildu fiskālās izmaksas.

25. **2009. gada budžets tiks pārskatīts, lai tajā atspoguļotu šādu zemāku izdevumu līmeni.** Budžeta grozījumi nosaka kopējo izdevumu asīgnājumu konsolidētajai valdībai, kas atbilst plānotajam fiskālajam deficītam — 4.9% no IKP, un atliek 10% no valsts pamatbudžeta asīgnājumiem (izņemot tos, kuri attiecas uz ES finansētiem projektiem) rezervēs ārkārtas situācijām, kuras tur centrālā valdība. Izdevumu asīgnājumu sadalījums aģentūrām un ministrijām, kas veido izdevumus, tiks definēts otrajā pilntiesīgajā likumā par grozījumiem 2009. gada budžetā, ko parlamentam iesniegs līdz 2009. gada 31. martam (strukturālo darbības rezultātu kritērijs). Rezerve neparedzētiem gadījumiem tiks samazināta līdz 5% no asīgnājumiem, kad tiks pieņemti otrie budžeta grozījumi.

26. **Līdzvērtīgi pasākumi tiks veikti, lai nodrošinātu, ka pašvaldības ievēro centrālās valdības taupības režīma pasākumus.** Mēs parakstīsim protokolu (prioritāra darbība), kas nosaka, ka atalgojums pašvaldību darbiniekiem tiks samazināts par 15%. Pašvaldības nedrīkstēs ņemt kredītus (izņēmums būs ES finansēti projekti un gada likviditātes vajadzības), un tās nesaņems nekādas centrālās valdības garantijas programmas darbības laikā. Mēs pilnībā un bez kavēšanās ieviešim Valsts kontroles 2008. gada septembrī sagatavotās rekomendācijas par 2007. gada budžeta un pašvaldību budžetu īstenošanas novērtējumu.

27. **Lai nodrošinātu fiskālo mērķu izpildi, līdz 2008. gada decembra beigām mēs pieņemsim Ministru kabineta lēmumu par budžeta izpildes kontroles reformēšanu (strukturāls standarts).** Lēmumā būs paredzēts, ka asīgnājumi no centrālajām rezervēm ārkārtas situācijām tiks izmaksāti pakāpeniski gada laikā, lai izpildītu Tehniskajā saprašanās memorandā noteiktos darbības rezultātu kritērijus un

standartus. Ministru kabineta lēmuma pieņemšanai būs nepieciešams, lai visas ministrijas un iestādes, kas veido izdevumus, reizi nedēļā iesniedz naudas plūsmas prognozes un priekšlikumus par jaunām saistībām. Pašvaldībām būs jāiesniedz līdzīgi ziņojumi reizi divās nedēļās. Reizi nedēļā notiks Finanšu ministrijas un Valsts kases amatpersonu komitejas sanāksme, kurā izskatīs konsolidēto ziņojumu un sagatavos rekomendācijas ministru prezidentam, kas pieņems lēmumu par jauno saistību līmeni nākošajai nedēļai. Ja ieņēmumi nebūs pietiekami, saistības tiks nekavējoties samazinātas, lai segtu tikai obligātos izdevumus. Lai nodrošinātu, ka izdevumu asignējumam ir noteikts maksimālais līmenis, privatizācijas ieņēmumus un citus ieņēmumus no aktīvu pārdošanas traktēs kā finansēšanas posteņus.

28. Mēs plānojam turpmākas plašas strukturālās reformas, lai sasniegtu noturīgu fiskālo pozīciju:

- Mēs lūgšim SVF, ES un divpusējo donoru palīdzību, lai 2009. gada pirmajā ceturksnī stiprinātu valsts finanšu pārvaldību. Mērķi būs šādi: 1) nostiprināt budžeta veidošanas procesu, 2) uzlabot Finanšu ministrijas veikto izdevumu kontroli (īpaši attiecībā uz valdības atalgojuma fondu), 3) iedzīvināt vidēja termiņa budžeta pamatnostādnes, 4) palielināt budžeta caurskatāmību un ārējo pārraudzību, uzlabot fiskālo decentralizāciju, un 5) pieņemt PPP likumu atbilstoši starptautiskiem standartiem.
- Mēs rūpēsimies, lai fiskālā disciplīna būtu pastāvīga un noturīga, un mums palīdzēs SVF un ES darbinieki, līdz 2009. gada jūnija beigām pieņemot grozījumu par fiskālo atbildību likumā par budžetu un finanšu pārvaldību, lai noturētu valsts parādu atbilstīgā līmenī, noteiktu izdevumu maksimālo līmeni, nepieļautu procikliskumu fiskālajā politikā un ļautu pilnībā darboties automātiskajiem stabilizatoriem (strukturāls standarts).
- Mēs esam vērsušies pie Pasaules Bankas ar lūgumu sniegt tehnisko palīdzību plašu reformu veikšanai izglītības, civildienesta, valsts pārvaldes un veselības aprūpes sistēmā, ko mēs uzsāksim 2009. gadā. Pēc to pabeigšanas faktiskais ietaupījums gadā būs aptuveni 2% no IKP, galvenokārt pateicoties ietaupījumiem saistībā ar personālu, sākot ar 2010. gadu.

29. Būs nepieciešami papildu konsolidācijas pasākumi, lai 2011. gadā sasniegtu plānoto deficītu – 3% no IKP. Tie sevī ietvers turpmāku PVN likmes palielinājumu, papildu darbinieku skaita un algu samazinājumu valsts sektorā un (sākot ar 2010. gadu) pensiju indeksēšanu tikai ar inflāciju. Plānotā deficīta sasniegšana var būt problemātiska, ņemot vērā lielo nenoteiktību attiecībā uz vidēja termiņa perspektīvu, tādēļ visas politikas iespējas tiks nepārtraukti pārskatītas.

Ieņēmumu politika un strukturālās reformas

30. Mēs esam stingri apņēmušies ierobežot algas, jo, mūsaprāt, tas ir visefektīvākais instruments konkurētspējas atjaunošanai un ārējo ievainojamību samazināšanai. Mēs atzīstam, ka algu pieaugums bijis pārāk straujš pēdējā

ekonomikas uzplaukuma laikā, un, kā minēts iepriekš, mēs plānojam samazināt vidējo atalgojumu (algas un piemaksas) visā valsts sektorā par vēl 15% 2009. gadā (attiecībā pret sākotnēji pieņemto budžetu), kā arī veikt turpmāku samazinājumu 2010. gadā un 2011. gadā. Mēs arī nodrošināsim, ka šādu apņemšanos izteiks visu valstij piederošo uzņēmumu valdes, lai rezultātā panāktu vienādu atalgojuma līmeņa pazemināšanu. Strādājot ar mūsu partneriem Valsts trīspusējās sadarbības padomē, mēs arī centīsimies nodrošināt, lai privātais sektors sekotu budžeta iestāžu noteiktajam piemēram.

31. Mēs veiksīm algu noteikšanas mehānisma reformas, lai nodrošinātu, ka atalgojums darbiniekiem tiek noteikts saskaņā ar ierobežojumiem, ko nosaka fiksēts valūtas kurss. Ar Ministru kabineta lēmumu līdz 2009. gada janvāra beigām mēs izveidosim komiteju algu ierobežojumu veicināšanai, kurā būs pārstāvēti privātuzņēmēji, lielle valsts uzņēmumi, pašvaldības (tostarp Rīgas Dome), attiecīgās ministrijas, no budžeta finansētas veselības aprūpes iestādes, parlamenta deputāti un centrālā statistikas pārvalde (strukturāls standarts). Tās priekšsēdētājs būs finanšu ministrs un sanāksmes notiks vismaz reizi mēnesī. Tā veiks pasākumus, lai nodrošinātu algu un atalgojuma statistikas precīzu apkopošanu. Komitejas mandāts būs šāds: 1) uzraudzīt nominālās algas (un piemaksu) samazināšanas pasākumu īstenošanu valsts un privātajā sektorā un 2) sagatavot rekomendācijas, lai nodrošinātu, ka tiek uzlabota konkurētspēja un atalgojums turpmāk tiek noteikts atbilstīgi ierobežojumiem, ko nosaka fiksēts valūtas kurss. Komiteja sagatavos ikmēneša ziņojumu iesniegšanai ministru prezidentam un publicēšanai.

32. Mēs atbalstīsim ekonomikas atkārtotu līdzsvarošanu, izmantojot spēcīgas strukturālās reformas. Šim mērķim mēs izveidosim valsts mēroga komiteju, kas izpētīs Latvijas ilgtermiņa stratēģiskos virzienus. Jebkurā gadījumā mēs veicināsim Nacionālajā Lisabonas programmā noteikto mērķu īstenošanu, tostarp pasākumus jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības veicināšanai, darba tirgus elastības palielināšanai un reģionu mobilitātes veicināšanai, virzoties uz vispārīgo mērķi – ievērojami stiprināt uzņēmējdarbības vidi, tādējādi arī nodrošinot, ka tiek veicināta Latvijas spēja piesaistīt investīcijas. Tiks ievērojami samazināts administratīvais slogs privātajā sektorā, īpaši jomās, kas kavē mazo un vidējo uzņēmumu attīstību. Mēs arī veiksīm vairākus pasākumus eksporta veicināšanai, tostarp pārmaksātā PVN atmaksas procedūras pilnveidošanu, un palielināsim riska kapitāla un garantiju pieejamību, izveidojot pārvaldītājfondu, kuru finansēs Eiropas Ieguldījumu fonds (EIF).

III. SVF vienošanās

33. Mēs uzskatām, ka šajā protokolā raksturotās politikas sasniegs mūsu ekonomikas programmas mērķus: valūtas kursa piesaistes saglabāšanu, makroekonomikas stabilitāti un eiro ieviešanu. Tomēr mēs esam gatavi nepieciešamības gadījumā veikt papildpasākumus, lai noturētu programmas kursu. Mēs konsultēsimies ar SVF par šādu pasākumu pieņemšanu, savlaicīgi arī par šajā protokolā ietverto politiku pārskatīšanu saskaņā ar SVF politiku, un sniegsim attiecīgu

informāciju pēc SVF pieprasījuma par politikas īstenošanu un programmas mērķu sasniegšanu.

34. **Mēs atzīstam, ka ir svarīgi pabeigt drošības novērtējumu (*safeguards assessment*) pirms pirmās SBA pārskatīšanas.** Attiecībā uz šo Latvijas Banka sniegs nepieciešamo informāciju novērtējuma pabeigšanai pirms pirmās pārskatīšanas un, ja nepieciešams, uzņems SVF misiju šā uzdevuma veikšanai.

35. **Mēs pilnvarojam SVF publicēt šo nodomu protokolu un tā pielikumus, kā arī attiecīgo SVF darbinieku ziņojumu.**

Patiesā cieņā:

Ivars Godmanis
Ministru prezidents

Atis Slakteris
Finanšu ministrs

Ilmārs Rimšēvičs
Latvijas Bankas prezidents

Irēna Krūmane
Finanšu un kapitāla tirgus komisijas priekšsēdētāja